

GENERALİ TANIMAK

GRAHAM GREENE

Türkçesi: Aytaç Ören

HECE

biyografik roman

Graham Greene (1904-1991): Çağdaş İngiliz edebiyatı roman yazarlarından ve 'edebi serüven romanları' ile tanınmıştır. İngiltere'de, Berkhamstead'de doğdu. Babasının müdürü olduğu Berkhamstead School'dan sonra Oxford Üniversitesi'ne gitti. Genç yaşlarda, 1926 ile 1930 yılları arasında, *The Times*'da çalıştı. 1929 yılında Anglikan Kilisesi'nden ayrılıp Katolik oldu. Serbest yazar, kitap ve film eleştirmeni olarak çalıştı. Bu arada Dışişleri Bakanlığı'nın görevlisi olarak dünyanın değişik yerlerine gitti. Yazarlığında iki çizgi göze çarpar. Kendisinin 'eğlencelik' diye nitelendirdiği gerilim, casusluk ve serüven romanları ile kötülük temasını işlediği 'ciddi' romanları öne çıkar. İkinci tür romanları dinsel inanç ve görüşlerinin etkisini yansıtır. Ahlak sorunu, insanın kendi kendisini eylemleri aracılığıyla tanınması, şiddet ve iç çürümeden kurtuluş yolları gibi temaları Katolik perspektifiyle insanı bir anlayışla ele alır. Yirminci yüzyılın insan sorununu yer yer sinema tekniklerinden yararlanarak aktarır. Son yüzyılın en çok okunan ve başarısını edebi çizgisinden ödün vermeden sürdürmüş ender yazarlarından. Başlıca eserleri: *The Man Within/İçerdeki Adam* (1929), *England Made Me/İngiltere Beni Yarattı* (1935), *A Gun for Sale/Satılık Silah* (1936), *The Power and the Glory/Güç ve Zafer* (1940), *The Heart of the Matter/Meselenin Özü* (1948), *The Third Man/Üçüncü Adam* (1949), *The Quiet American/Sessiz Amerikalı* (1955), *Our Man in Havana/Havana'daki Adamımız* (1958)...

Aytaç Ören: 1972 yılında Ankara'da doğan ve ilk, orta ve liseyi orada okuyan Aytaç ÖREN, üniversite hayatına 1990-93 yıllarında ODTÜ İstatistik Bölümü'nde başlamış, 1993-97 yıllarında Atatürk Üniversitesi İngilizce Öğretmenliği Bölümü'nde devam etmiş ve bu bölümden mezun olmuştur. Milli Eğitim'de başlayan çalışma hayatı KTÜ'de devam etmiş ve şu an Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nde çalışmaktadır. İngilizce üzerine *Focus On Reading* ve *Grammar File* çalışmalarının ardından David Lodge'un *Kurgu Sanatı, Yazıdaki Yaşamlar ve Bilinç ve Roman* eserlerini Türkçemize kazandırmış, ve *Üstkurgu/Üstkurmaca Üzerine* bir derleme hazırlamıştır. Çevirileri ve derleme kitabı Hece Yayınları aracında çıkmıştır. Evli ve üç çocukludur.

GENERALİ TANIMAK

Graham Greene

İngilizceden Çeviren
Aytaç Ören

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 499
Biyografik Roman

Orijinal Adı:
Getting to Know the General

Bu kitabın telif hakları, Graham Greene'i temsil eden
Verdant SA şirketinden, Akçalı Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Copyright © Verdant SA, 1984

©Hece Yayınları

İngilizceden Çeviren
Aytaç Ören

Birinci Basım
Haziran 2018

Kapak Tasarımı
www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık
www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-9556-94-1

Baskı
www.dumat.com.tr

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak Nu: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/

Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/Ankara

T: (0312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

Ön Söz

1981 Ağustos’unda Panama’ya yapacağım beşinci ziyaret için bavulumu hazırlamışken, beni ağırlayan dostum Omar Torrijos Herrera’nın ölüm haberini veren bir telefon geldi. Küçük bir uçakla Panama dağlarında bulunan Coclesito mahallesindeki evine giderken uçak düşmüş ve hayatta kalan olmamış. Birkaç gün sonra, koruması Çavuş Chuchu bana şunları söyledi: “Uçakta bomba vardı. Uçağa bomba yerleştirilmiş olduğundan eminim ama sebebini size telefonda anlatamam.” Chuchu, namıdiğer José de Jesus Martinez, Panama Üniversitesi’nden eski bir Marksist felsefe profesörü olmakla birlikte, bir matematik profesörü ve şairdir.

İşte o anda, son beş yıldır kendisine karşı sevgi beslediğim bir adama hürmeten, bu süre zarfında tuttuğum günlüklere dayanan kısa bir kişisel hatıra yazısı yazma fikri geldi aklıma. Ancak *Generali Tanımak* başlığının altına ilk cümleleri yazdığım anda, bu beş seneyi aşan süre zarfında sadece General’i değil, aynı zamanda General’in Ulusal Muhafızlar arasından tam anlamıyla güvendiği az sayıdaki kişiden biri olan Chuchu ile Kanal ve Amerikan Bölgesiyle ikiye bölünmüş olan, aynı zamanda General sayesinde Nikaragua ve El Salvador’da verilen özgürlük mücadelesinde ciddi anlamda önemli rol oynan-

mış bu tuhaf ve güzel küçük ülkeyi de tanıma fırsatı bulmuş olduğumu fark ettim.

Bu kitabın son pasajlarını yazarken bir arkadaşım bana şunu sordu: “*The Power and the Glory* kitabında Meksika, *Travels With My Aunt*’da Paraguay, *Our Man in Havana*’da Küba, *The Honorary Consul*’de Arjantin vardı, gidip Şili’de Başkan Allende’yi ziyaret ettin. Şimdi de *Monsignor Quixote*’u yayımladın. Peki senin İspanya’ya ve İspanyol Amerikası’na karşı gösterdiğin bu ilginin sebebi nedir?”

Cevabı bilinçaltımın karanlık mağarasında bulunduğu için, cevaplamakta zorlandığım bir soruydu bu. İlgimin ortaya çıkışı, Meksika’daki zulüm hakkında rapor hazırlamak için 1938 yılında oraya yaptığım ziyaretin öncesine gidiyordu. 1934 yılında yayınlanan ikinci kitabım *Rumour at Nightfall*, kitabı yazdığım sıralarda İspanya’ya sadece bir günlüğüne on altı yaşımdayken gitmiş olmama rağmen Karlist Savaşları sürecindeki İspanya’da geçiyordu. Daha sonra, Lizbon’a giderken Vigo’da duran bir yolcu gemisinden inip Coruña’yı ziyaret etmiştim. Eva teyzeme eşlik ediyordum. Brezilya’dan dönen bir kahve şirketi sahibi eniştemi Lizbon’da karşılayacaktı. Ve Vigo’dayken teyzeme, uzaktan akrabamız olan General Sir John Moore’un mezarını ziyaret edelim demiştim. Fransızlardan kaçıp Coruña’ya yaptığımız meşhur geri çekilme sırasında öldürülmüş ve buraya gömülmüştü. İrlandalı bir din adamı olan Rahip Charles Wolfe’un hatırlanan tek şiirinde şöyle ölümsüzleşmişti: “gecenin yarısında gizlice gömdük onu / süngülerimiz çimleri ters yüz ediyordu”. Üstünde bu mısraların kazılı olduğu mezarı yaklaşık 60 yıl sonra tekrar ziyaret ettim; *Monsignor Quixote* kitabımı aklımda bir fikir olarak taşıyordum.

Rumour at Nightfall, tekrar basılmasını hiç istemediğim çok kötü bir romandı; ama İspanyollara dair yazma ilgim bundan da öncesine dayanıyordu. Arkadaşıma “Bir roman

vardı” dedim, “Oxford’dan ayrıldıktan hemen sonra başlamıştım ama neyse ki bir yayıncı bulamamıştım. Kitabın adı *The Episode* idi. Carlyle’ın bitirebildiğim tek kitabını okuyordum, gençken Londra’daki Karlist Savaşı mültecilerinin arasına karışmış John Sterling adında başarısız bir şair özentisinin hayatını anlatıyordu. Buradaki kitaplığımda ilk baskısı var. Epey zaman önce Chichester’da 10 şiline bulmuştum ama bir daha hiç okumadım.” 1851 baskısı kitabı elime aldım ve İçindekiler kısmını açtım ve “I. Bölüm 8. Kısım Torrijos” başlığını okudum. Sayfadaki Torrijos ismi bana baktı ve sanki öteki dünyadan gelen bir işaretmiş gibi beni etkiledi.

Sterling’in ve hayali genç kahramanımın aralarına karıştıkları bu talihsiz İspanyolların hikâyesini tekrar okumaya başladım. “Son derece trajik karakterler, mağrur, yırtık sökük mantolar; Euston Meydanı’nın geniş kaldırımlarında ve yeni St Pancras Kilisesi’nin etrafında, genellikle ağızları kapalı bir şekilde geziyorlar.” Okumaya devam ettim: “Bu zavallı İspanyol sürgünlerinin arasındakilerden biri de üstün nitelikli ve varlıklı bir adam olan General Torrijos’tu. Bu vahim hâl içinde bile yaşama gücüne sahipti ve umudu kesmeyi reddediyordu.”

Kendisine sevgi beslediğim General Torrijos, hayatının en verimli zamanlarında öldürülmüştü. Ve ben de Amerika Birleşik Devletleri ile çok uzun süren Panama Kanalı Anlaşması üzerine yapılan pazarlıkların son aşamalarının ve bunun hayal kırıklığına uğratan sonuçlarının sebep olduğu çaresiz şartların sıkıntısını çekerken onun yakınındaydım. O da çaresizliğe düşmeyi reddetmişti, hatta kendi küçük ülkesi ile bölgeyi işgal eden süper güç arasında çıkması muhtemel bir silahlı mücadeleyi düşünüyordu.

“Peki ama neden?” diye üsteledi arkadaşım; neden İspanya’ya ve Latin Amerika’ya bu kadar ilgi duymuştum? Belki de bu sorunun cevabı, bu ülkelerde siyasetin seçimlere katılan

rakip partiler arasındaki bir görev değişimi olmaktan ziyade bir ölüm kalım meselesi olarak anlaşılmasında gizlidir.

1976'da, Panama'nın geçmişiyle ilgili çok az şey biliyordum. Panama, on dokuzuncu yüzyılın başlarında İspanya'dan ayrıldıktan sonra, o zamanlar şimdikinden daha büyük olan Kolombiya ile kader birliği yapmayı tercih etmişti. Yirminci yüzyıldaki yeni Panama Cumhuriyeti oldukça farklıydı. De Lesseps'in hayalini kurduğu ve Amerika Birleşik Devletleri'nin koruması ve tasarrufu altında gerçekleşecek olan, ama onlarca yıllık çalışmanın ardından bir sonuca varılamayan projede, Atlantik Okyanusu'nu Pasifik Okyanusu'na bağlayacak bir kanalın yapılmasını sağlamakta kararlı olan Theodore Roosevelt, bizzat önyak olmuştu. De Lesseps'in başarısızlığı esnasında, Panama bugün de olduğu gibi ama o gün bağlı bulunduğu ülke arasında yollar olmayan dağlar ve ormanlarla ayrılmış bir Kolombiya'nın eyaletiydi. Panama'nın "sözde" bağımsız bir devlet olmasını sağlamak Amerika Birleşik Devletleri'nin amacı haline gelmişti, çünkü Kolombiya ile Kanal hakları üzerine yapılan pazarlıklar sürekli uzamış ve nihayetinde bunun mümkün olmadığı anlaşılmıştı.

13 Haziran 1903'te *New York World*'ün, Beyaz Saray'ın onayıyla, henüz gerçekleştirmemiş bir isyanı bildiren sıradışı bir tebliğ yayınlaması bu yüzdendi.

Bütün Kanal Bölgesi'ni kapsayan Panama Eyaleti'nin Kolombiya'dan ayrılıp Amerika Birleşik Devletleri'yle bir Kanal Anlaşması yapmaya hazır olduğu bilgisi bu şehre ulaşmıştı.

Eğer Kanal Anlaşması Kolombiya Meclisi'nden geçmezse, Panama Eyaleti Kolombiya'dan ayrılacaktı. Bir Cumhuriyet Hükümeti kurulacaktı. Bu planın uygulanmasının kolay olacağı söyleniyordu, çünkü Panama Eyaletindeki Kolombiyalı askerlerin sayısı yüzü geçmiyordu.

Uygulamanın kolay olduğu görülmüştü; ve bunun

sonucunda amaçlanan yönetimin Arias ailesine ve onlara bağlı bulunan oligarşik zümreye verilerek Panama'ya semer vurulmasıydı. Bu da yarım yüzyıldan fazla bir süre boyunca neredeyse tamamen Amerika Birleşik Devletleri'nin yararına oldu.

Buna isyan denebilir mi bilmiyorum ama, bu tamamen Bunau-Varilla adındaki Fransız bir mühendis tarafından organize edilmişti. De Lesseps'in başarısız girişiminin bir parçasıydı. Atlantik'i Pasifik'e bağlayan Amerikan yapımı demiryollarına mensup olan Doktor Amador'dan yardım almıştı. Meğer burası çok önemli bir noktaymış, çünkü nasıl bir oyun kurulduğunun farkına varan Kolombiya, Atlantik tarafında bulunan Colón'a iki yüz kişilik destek birliği gönderdiğinde, demiryolu yöneticileri, Doktor Amador ile konuştuktan sonra bu kadar kişiyi Panama şehrine gönderemeyeceklerini söylemişler. Ne hikmetse tek yapabilecekleri şey, Kolombiyalı General Tokar'ı, kendisiyle birlikte yardımcılarını ve bunların hanımlarını, yanlarında hiç asker olmadan Pasifik'e konforlu bir şekilde ulaştıracak küçük hususi bir tren tahsis etmek oldu. General ve yanındakiler çok dostane bir şekilde karşılanmış, harika bir öğle yemeği ikram edilmiş, sonrasında ise cezaevine kadar kendilerine eşlik edilmiş.

Amerikan askerleri 2 Kasım 1903'te karaya çıkmış ve 6 Kasım'da Amerika Birleşik Devletleri Panama Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kabul etmişti. Geçiş ücreti olarak komik bir bedel karşılığında, gelecekte kurulacak olan Kanal'ın iki tarafında da bir Amerikan Bölgesi kurulmasını öngören ilk Kanal Anlaşması Amerika Dış İşleri Bakanı Hay ve Fransız Bunau-Varilla tarafından Washington'da imzalanmıştı. Herhangi bir Panamalı'nın imzasını istemeye gerek olmadığı düşünülmüştü.

1903'den 1977'ye kadar Panama ve Amerika arasındaki ilişkileri zaman zaman altüst eden bu anlaşma, Kanal Bölge-

si'ndeki bütün hak ve yetkiyi daimi olarak Amerika'ya devrediyordu. Ayrıca bu gizemli "eğer" ile Panama'nın sembolik bir egemenliği sürdürdüğü söylenmesine rağmen bölgede yaşıyan veya çalışan Panamalılar, 1977 yılında imzalanan yeni antlaşmaya kadar tam anlamıyla Amerika'daki Amerikan yasa ve yargılamasına tabi oldular. "Birçok noktadan sokağın bir tarafından diğer tarafına geçerek Bölge'ye girmek mümkündür. Ama eğer siz bir Panamalıysanız o zaman temkinli olmak zorundaydınız. Çünkü sokağın yanlış tarafında bir trafik suçuna karışmışsanız bir Amerikan mahkemesinde Amerikan yasalarıyla yargılanacaktınız."

Kanal, Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden hemen önce tamamlanmıştı. Seçimlerde kendi kendini seçen cuntanın adına, hiçbir yetkisi olmayan bir Fransız tarafından imzalanan bu anlaşmanın hükümlerini protesto etmek bütün Panamalı başkanların resmi görevi haline gelmişti, ancak cuntanın seçtiği ilk başkan Arias ailesinden Tomás Arias'tı. Bu protestolar sadece bir ritüel niteliğindediydi ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından da böyle görülürdü. Nihayet birtakım küçük tavizleri kazanan kişiler, Panama hükümeti değil sokaklardaki göstericilerdi.

1959 yılında ciddi bir isyanın ardından Başkan Eisenhower, Bölge ile özgür Panama'nın kesiştiği bir noktada Amerikan bayrağının yanında Panama bayrağının dalgalanabileceğini kabul etti. Bölge'nin bir tarafına boydan boya tel örgü çekildi. 1961 yılında Başkan Kennedy, hastanelerin, Bölge ofislerinin ve Kanal havuzlarının üzerinde, Amerikan bayrağı bulunan tüm bölgelerde Panama bayrağının dalgalanabileceğini kabul etti. Panama yıllarca süren görüşmeler sonunda, ulusal bir gurur olarak bu küçük tavizi koparabilmişti. Fakat Amerikalı yetkililer bu zaferi Bölge'deki okullarda dalgalanacak bayrakları kaldırtarak mümkün mertebe azalttı.

1964'te bir gün Amerikan lisesinin öğrencileri ABD bay-

rağı asınca, iki yüz Panamalı, anlaşma şartlarına uygun olarak kendi bayraklarını asmak için Bölge'ye doğru yürüdü. Bunun arkasından meydana gelen arbedede Panama bayrağı paramparça oldu. İşte bundan sonra Panamalılar, gerektiğinde nasıl bir şiddet ortaya koyabileceklerini göstermiş oldular. Sınır tel örgüleri söküldü, Bölge'de bulunan Panama demiryolları istasyonu saldırıya uğradı, dükkânlar yağmalandı ve ayaklanmalar bütün ülke boyunca Atlantik'teki Colón'a kadar yayıldı. Deniz piyadeleri göreve çağrıldı ve sonrasında yaşanan üç günlük çatışmalarda on sekiz Panamalı öldürüldü. Ölenler çoğunlukla, adı daha sonra Şehitler Bulvarı olarak değiştirilen Panama şehrinin ana caddesi El Chorillo'nun fakir bölgesindedi. Bu olaylarda kışlalarından çıkmayan Ulusal Muhafızlar'ın hiç rolü olmadı.

Bu Panama halkı için bir tür zaferdi. Bir yıl sonra Başkan Johnson, eski Anlaşmanın feshedileceğini, yeni ve daha adil bir anlaşma için pazarlıkların başlatılacağını duyurdu. Ama on bir yıl sonra, Panama'yı ziyaret etmem için davet edildiğim 1976'da, pazarlıklar hâlâ devam ediyordu. Ancak Panama'nın yöneticileri değişmişti. 1968'de, Ulusal Muhafızlar'dan iki genç albay Torrijos ve Martínez, Başkan Arias'ı bir uçağa bindirerek Miami'ye göndermiş ve iktidarı ele almışlardı. Sonraki yıl, sağ görüşlü olan Albay Martínez kendisini aynı şekilde bir uçağa bindirilip Miami'ye gönderilirken buldu. Albay Torrijos Ulusal Muhafızlar'ın yönetimini devralmıştı ve hiçbir şey bir daha eskisi gibi olmayacaktı

BİRİNCİ BÖLÜM

1976

1

1976'nın kışında Antibes'deyken, General Torrijos Herrera adına Panamadan Senyör V. imzasıyla bir davet telgrafi aldım. Ziyaret için, tercihime göre uçuş bileti gönderebileceklerini bildiriyorlardı. Benim için Senyör V.'den -bana ismi tuhaf geliyordu- böyle bu daveti almak sürprizdi, doğrusu bir anlam verememiştim.

Davetiyeyi gönderdiği zaman General'in aklında neler olduğunu bugün dahi bilmiyorum ama kabul etmekte hiçbir sakınca görmedim. John Sterling'i tehlikeli bir girişime yakinen bulaştıran o General Torrijos'u tamamen unutmuşum. Ama İspanya'dan daha çok Panama'nın hayallerimi süslediğini biliyordum. Çocukken Stephen Phillips tarafından yazılan bir gösteri oyunu izlemiştik. Oyunda Drury Lane'nin büyük sahnesinde Drake, Panama şehrinden Nombre de Dios'a oldukça gerçekçi bir katar treni altın sarısı bir güzergâhtan geçerken o trene yapılan saldırı sahnelenmişti. Newbolt'un iyi kötü arası *Drake'in Davulu* şiirinin çoğunu ezbere biliyordum.